

Operatie Jedburgh

OPERATIE JEDBURGH

**Geheime geallieerde missies in
Nederland 1944-1945**

Jelle Hooiveld

Boom, Amsterdam

Vormgeving: Boekhorst design, Culemborg

Cartografie: Louis Kaulartz, Den Haag

Druk: Wilco, Amersfoort

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie is een zelfstandig wetenschappelijk onderzoeks- en documentatiecentrum binnen de Nederlandse Defensie Academie (NLDA). Deze publicatie maakt deel uit van het onderzoeksprogramma van de Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLDA.

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De meningen en opvattingen die in deze publicatie worden uitgesproken, zijn en blijven voor de verantwoordelijkheid van de auteur. Zij geven niet noodzakelijkerwijs de mening weer van de minister van Defensie.

No part of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publisher. The views expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect the views of the Minister of Defence.

© 2014 by the Netherlands Institute of Military History, The Hague, the Netherlands

Printed in the Netherlands

ISBN 978 90 8953 256 5

NUR 680

www.uitgeverijboom.nl

Inhoud

Inleiding 7

HOOFDSTUK 1	Het Jedburgh-concept 9
	Het ontstaan van de Jedburgh-teams 9
	Jedburgh-rekrutering 11
	De Jedburgh-opleiding 17
	Oprichting van het Bureau Bijzondere Opdrachten 27
	De laatste voorbereidingen 30
HOOFDSTUK 2	De situatie in bezet Nederland 35
	Het gewapende verzet in Nederland 35
	De geallieerden naderen Nederland 38
	De dropping van team <i>Dudley</i> 44
	Het verzet in Overijssel 47
HOOFDSTUK 3	Het begin van Operatie <i>Market Garden</i> 51
	Het plan 51
	<i>Dutch Liaison Mission</i> 55
	Verzetsgroepen in het operatiegebied 60
	Ondertussen in Overijssel 63
	Zondag 17 september 1944 66
	Een goed begin? 90
HOOFDSTUK 4	De brug te ver 91
	Maandag 18 september 1944 91
	Dinsdag 19 september 1944 104
	Woensdag 20 september 1944 115
	Donderdag 21 september 1944 120
	Vrijdag 22 september 1944 128
	Zaterdag 23 september 1944 131
	Zondag 24 september 1944 133
	De laatste dagen van <i>Market Garden</i> 135
	<i>Market Garden</i> beschouwd 135

HOOFDSTUK 5 **Het herfst- en winterfront** 141

- Oprichting van de Stoottroepen en Bewakingstroepen 141
- Achter de linies – oktober 1944 150
- November 1944 164
- December 1944 177
- Januari 1945 182
- Team *Dudley* in het nauw 185
- Het herfst- en winterfront beschouwd 189

HOOFDSTUK 6 **De laatste wapenfeiten** 191

- Nieuwe speciale operaties 191
- Operatie *Keystone* 193
- Het gewapende verzet op de Veluwe 194
- Team *Gambling* in actie 198
- Operatie *Amherst* 214
- Het gewapende verzet in Drenthe 217
- Team *Dicing* in actie 219
- De laatste wapenfeiten beschouwd 234

Slotbeschouwing 237

Epiloog 247

Nawoord 255

Noten 259

Geraadpleegde bronnen en literatuur 271

Afkortingenlijst 277

Register van persoonsnamen 279

Register van geografische namen 283

Illustratieverantwoording 287

Inleiding

“Bij de uitvoering van zeer belangrijke opdrachten, waarvoor hij in den nacht van 11 op 12 september 1944 per parachute boven bezet Nederlandsch gebied werd neergelaten, zich bijzonder onderscheiden door het bedrijven van uitstekende daden van moed, beleid en trouw (...)”, zo luidt een deel van de motivatie voor de Militaire Willems-Orde der 4^e klasse van majoor Henk Brinkgreve. Hij kreeg die dapperheidsonderscheiding voor zijn aandeel in operatie Jedburgh, waarvoor hij eind 1943 in Engeland, samen met enkele andere Nederlandse officieren, in het diepste geheim was geselecteerd en waarvoor hij in 1944-1945 op bezet Nederlands grondgebied actief was.

De speciale operatie Jedburgh was opgezet door de Britse *Special Operations Executive* (SOE) en het Amerikaanse *Office of Strategic Services* (OSS). Beide geallieerde geheime diensten waren (onder meer) belast met het ondersteunen van het gewapende verzet in bezet Europa. Onder de codenaam ‘Jedburgh’ stelden de SOE en het OSS een elite-eenheid samen die in totaal uit circa driehonderd Amerikaanse, Britse, Franse, Canadese, Belgische en Nederlandse militairen bestond. Na het begin van de geallieerde invasie van West-Europa moesten deze manschappen in kleine (multinationale) teams in bezet Frankrijk, België en Nederland het gewapende verzet tegen de Duitsers ondersteunen en coördineren.

De Nederlandse Jedburghs speelden uiteindelijk een belangrijke rol bij het mobiliseren van het verzet en verzamelden vanuit bezet Nederland waardevolle inlichtingen voor de oprukkende geallieerde legers. Desondanks zijn de verrichtingen van de Nederlandse Jedburgh-teams, mede door langdurige geheimhouding, in de loop der jaren slechts fragmentarisch en summier beschreven. Men kan dan ook stellen dat de Nederlandse bijdrage aan operatie Jedburgh een, tot nu toe, vergeten deel van de (Nederlandse) militaire geschiedenis is.

Dit boek is opgebouwd uit zes hoofdstukken. Het openingshoofdstuk gaat in op de ontstaansgeschiedenis van de Jedburghs, hun rekrutering en selectie, en de speciale opleiding die ze in Engeland en Schotland kregen. In hoofdstuk 2 wordt de situatie in bezet Nederland behandeld, alsmede het eerste deel beschreven van de missie van Jedburgh-team *Dudley* (het team van majoor Brinkgreve), dat een week voor de start van operatie *Market Garden* in september 1944 boven Overijssel werd gearachuteerd. In de hoofdstukken 3 en 4 wordt het verloop van *Market Garden* in Noord-Brabant en Gelderland beschreven, maar vooral de bijdrage belicht die vier (aan de geallieerde luchtlandingseenheden toegevoegde) Jedburgh-teams leverden aan deze operatie.

Hoofdstuk 5 gaat in op de acties en belevenissen van twee andere Jedburgh-teams. Het beschrijft de verrichtingen van team *Stanley II*, dat na afloop van *Market Garden* in Nijmegen en omstreken voormalige verzetslieden omschoolde tot Stoottroepen en Bewakings-troepen. Daarnaast komt team *Dudley* verder aan bod, dat zijn activiteiten na het mislukken van *Market Garden* in de herfst en winter van 1944-1945 achter vijandelijke linies in Overijssel voortzette. Het daaropvolgende hoofdstuk beschrijft de inzet van de laatste twee Nederlandse Jedburgh-teams. Zij werden in april 1945, samen met manschappen van de *Special Air Service* (SAS), boven de Veluwe en Drenthe gearachuteerd om de bevrijding van Midden- en Noord-Nederland te ondersteunen. De slotbeschouwing is een terugblik en een evaluatie van de verrichtingen van de Nederlandse Jedburgh-teams. In de epiloog wordt stilgestaan bij de (onderscheidingen van de) gesneuvelde Nederlandse Jedburghs en kort ingegaan op het naoorlogse leven van de overlevenden.

Naast het inhoudelijke aspect levert dit boek een bijdrage aan de Nederlandse militaire geschiedenis doordat het de Jedburghs een gezicht geeft. Er worden vele nog niet eerder gepubliceerde foto's in getoond, beschikbaar gesteld door de oud-Jedburghs zelf en/of hun families. Tevens zijn in het boek foto's te zien van de belangrijkste verzetsstrijders waarmee de Jedburghs in bezet Nederland samenwerkten. Wel moet worden opgemerkt dat het beruchte en desastreuze *Englandspiel* en de geschiedenis van het Nederlandse verzet niet uitvoerig zullen worden beschreven. Dat geldt eveneens voor het verloop van de, in 1944 en 1945 uitgevoerde, grote geallieerde (luchtlandings)operaties, die in dit verband 'slechts' de context van de Jedburgh-operaties vormen.

1 | Het Jedburgh-concept

Het ontstaan van de Jedburgh-teams

In juli 1940 werd in het Verenigd Koninkrijk de *Special Operations Executive* (SOE) opgericht. Deze geheime organisatie moest het nazi-regime ondermijnen door op het Europese vasteland subversieve activiteiten en sabotageacties te plegen.¹ In bezet Europa waren talrijke ondergrondse bewegingen actief die verzet pleegden of zelfs een guerrillaoorlog voerden tegen de Duitse bezetters. Wanneer de SOE erin zou slagen het Europese verzet te formeren tot ‘ondergrondse legers’, zouden deze een welkome en misschien wel bepalende aanvul-

Franse verzetsstrijders in actie.

Lieutenant Colonel Wilkinson speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van het Jedburgh-concept.

ling kunnen vormen op de geallieerde strijdkrachten.² Om dit te kunnen realiseren, zond de dienst geheim agenten en wapens naar bezet gebied.

Reeds in het voorjaar van 1942 voerde de SOE overleg met hoge Britse officieren over de rol die de organisatie zou kunnen spelen bij de uiteindelijke bevrijding van West-Europa. Tijdens deze besprekingen stond men uitvoerig stil bij een plan dat was geformuleerd door SOE-stafid *Lieutenant Colonel P.A. (Peter) Wilkinson*.³ Zijn voorstel beoogde de inzet van speciale militaire eenheden in bezet gebied die, in tegenstelling tot reguliere geheim agenten, in uniform zouden opereren. Deze militairen moesten in teamverband in bezet Frankrijk (waar de geallieerden de bevrijding van Europa wilden laten beginnen) met het verzet gaan samenwerken:

(...) SOE will drop additional small teams of French speaking personnel carrying arms for some forty men each. The role of these teams will be to make contact with local authorities or existing SOE organisations, to distribute the arms, to start off the action of the patriots, and, most particularly, to arrange by w/t [*wireless telegraphy*] communication the dropping points and reception committees for further arms and equipment (...). Each team will consist of one British officer, one w/t operator with set and possibly one guide.⁴